

LA "GAIANADA DEL 21" A LA RIERA DE GAIÀ

Joan Carles Blanch i Torrebadell

1. INTRODUCCIÓ

En tan sols una nit de la segona quinzena d'agost de l'any 1921 es perderen moltes coses al poble a causa de la gran gaianada que va arrossegar de la terra cap a mar l'herència, les esperances i el futur de moltes famílies de la Riera de Gaià. Un cop passada la desgràcia, les autoritats municipals es posaren a buscar ajudes dins i fora de la província per tal de tirar endavant i tornar a començar de nou. Amb la col·laboració de tots i amb el pas del temps ho van aconseguir i, com qui no vol la cosa, van encetar una nova etapa al poble. Ara, amb la perspectiva dels noranta anys que en ens separen de la gaianada, veiem que, a partir d'aquella nit, el poble va iniciar un camí de no retorn: el de la modernitat.

2. UN POBLE, UN TORRENT I UN RIU

La Riera de Gaià es troba situada a la conca baixa del riu, quan la vall natural per on transcorre es fa més ampla i els turons del voltant tenen poca alçada amb formes arrodonides. Temps enrere, quan hi baixava aigua, transcorria lliure i planera sense entrebancs de salts, roquissars i gorgs més propis del curs superior, que era més accidentat.

El poble, situat al marge esquerre del riu, és l'indret on, des de temps immemorials, s'ajunten diverses masses d'aigua. La més regular és la del riu Gaià i l'altra, molt més esporàdica, són les aigües del torrent de la Nou-Salomó. Els nostres avantpassats ja coneixien el punt exacte on s'ajuntaven els dos fluxos d'aigües quan plovia molt. Les terres que quedaven encerclades dins els dos corrents d'aigua les anomenaven metafòricament partida "de los dos gayans", és a dir, terra dels dos rius.

Cal remarcar que aquests "dos gayans" són ben diferents pel que fa a la seva naturalesa, curs i cabal, però iguals en situacions de grans pluges, ja que es converteixen en els canals habituals que drenen cap al mar l'aigua sobrerera que no pot absorbir la terra.

□ Imatge del riu Gaià a l'alçada del pont dies després de la Gaianada. Foto cedida: Família Terrafeta.

Els antics rierencs, i els nostres avis encara avui dia, diferencien també el que és una torrentada d'una gaianada. Una torrentada és una vinguda d'aigües sobtada a través del torrent sec després d'un període de pluges intenses als pobles i serralades interiors com la Nou i Salomó fins arribar a les muntanyes de Montferri.

La gaianada no deixa de ser el mateix, una altra vinguda d'aigües, però del riu, que vénen a incrementar-ne el volum d'aigua. En aquest cas, la llera del riu té més capacitat que la del torrent.

Tant el torrent com el riu van condicionar l'establiment dels primers assentaments ja des de l'època medieval quan els primers repobladors de la zona decidiren construir els molins hidràulics i les primeres cases, on avui dia hi ha el poble de la Riera. Des d'aquest moment, riu a la dreta i torrent a l'esquerra han fet de fronteres naturals que propiciaren un creixement allargassat del poble, en forma d'embut.

Els rierencs de totes les èpoques coneixien com les gastaven el torrent i sobretot el riu a finals d'estiu, si més no, la relació que hi tenien era de respecte. La Gaianada del 21 no va ser l'única que patiren els vilatans de la Riera, és de la que tenim més informació però n'hi hagueren d'altres, algunes documentades i d'altres no. En coneixem d'anteriors com la "Gayanade de Sant Bartomeu" del 24 d'agost de 1842 i la "Gayanade de Sant Matheu" del 21 de setembre del 1850 a la tarda, la "Gayanade de Santa Thecla" que va venir el dia 23 de setembre de 1874 a les quatre de la matinada, totes tres recollides en una llibreta-dietari de *Ca l'Espitxagó*.

3. UNA NIT D'INSOMNI

Amb el nom de "gaianada" és com coneixien els rierencs les grans vingudes d'aigua del riu Gaià. Avui dia, ja han passat a la història.

Històrica va ser "la del 21". Un episodi de contínues pluges torrencials va provocar una gran vinguda d'aigües durant la nit del 17 al 18 d'agost del mateix any. Tot un reguitzell de fenòmens meteorològics i també de condicionants topogràfics van provocar que l'aigua fes grans destrosses en els conreus, carreteres, camins, línies elèctriques, barraques, pallisses i algunes cases del poble. Riu i torrent van provocar una autèntica catàstrofe natural.

Des de sempre, el poble havia viscut de l'aigua del riu que feia créixer conreus, arbres i feia funcionar els molins. La mateixa aigua encarregada de fer prosperar la vida rural durant anys, tan sols en unes hores en va tenir prou per fer desaparèixer tota la riquesa que havia generat.

Per a moltes famílies aquella nit de trons i llamps va ser recordada sempre amb temor ja que ho van perdre gairebé tot. Poques van ser les persones que van dormir tranquil·les a casa seva a causa del soroll de l'aigua i de la tempesta. Segons ens expliquen els descendents dels que van viure la gaianada, durant tot el vespre, nit del dia 17 i matinada del dia 18, no va parar de ploure torrencialment a la Riera i també a d'altres pobles de la rodalia com Ardenya, el Catllar, la Nou, Salomó... Les hores anaven passant i la pluja no afluixava. El riu va sortir de mare i va inundar totes les hortes que hi havia al costat dret del poble i el torrent va fer el mateix per l'altre costat. La Riera va quedar aïllada al mig de les dues masses d'aigua i es van inundar les parts més baixes del poble. Més o menys a l'alçada de la resclosa fou el lloc on s'ajuntaren les aigües d'un i altre costat i provocaren un xoc virulent que va descalçar la presa.

En Joaquim Mercadé, de 85 anys, havia sentit dir als seus pares que la força de l'aigua ho arrossegava tot. Al pont del Gaià situat a l'entrada del poble, en la partida dels *dos gayans*, s'hi van acumular tants arbres, fang i pedres que van embussar-lo. L'aigua va anar pujant de nivell

☐ Restes del pont que va prendre la gaianada (1921). Foto cedida per la Família Terrafeta.

i quan va sobreixir l'aigua per damunt del pont, va rebotar i provocà una gran onada que s'ho enduia tot avall fins arribar a mar.

A causa de l'embús del pont del Gaià es van inundar diverses cases del poble, les més properes al riu. El *Molí de la Torre*, situat a prop de la partida dels *dos gayans*, l'aigua va arribar gairebé als tres metres d'alçada i en aquest lloc, avui dia, hi podem contemplar una curiosa llosa de pedra on es marquen els nivells assolits per l'aigua en diferents gaianades amb les dates i santoral corresponent. El nivell més espectacular, sens dubte, és la del 21: "La gaianada de Sant Cinto". També es van inundar les cases properes al molí com *Cal Rull*, *Ca l'ermità* i *Cal Josep Maria* seguint el carrer amunt, l'aigua va arribar fins a la *Placeta*, això sí, amb menys nivell perquè era una zona més elevada que la del molí. Tot i així, Isabel García, de 89 anys, veïna de la *Placeta*, recorda com el seu pare explicava que els va entrar l'aigua per la porta i va inundar els corrals, on van morir tots els porcs ofegats.

Un altre indret del poble que va quedar negat per les aigües fou el *Mas Sendrós*, situat a nivell de les hortes d'on els seus habitants van haver de ser salvats per veïns del poble que els van treure per les finestres portant-los a coll. L'aigua del riu en aquest mas va arribar gairebé als dos metres i tot just al costat de la porta d'entrada hi ha una marca de fons on va arribar. També el *Mas de l'Espina*, que es trobava al costat mateix del torrent a l'altra banda del poble, va quedar ple de l'aigua que baixava des de Salomó i va ofegar tot el bestiar.

□ Nivell assolit per l'aigua a Mas de Sendrós. Foto: Joan Carles Blanch.

Un testimoni de la gaianada fou un altafullenc que tenia terres a la vora del riu, a l'alçada de Ferran. En Ramon Yxart explica el que va veure per la finestra de casa seva aquella nit d'agost en una entrevista publicada deu anys més tard a *La Veu de Tarragona* (1931).

—Ja us la va fer ben bona la de l'any 21!

—No me'n parli. Quan a mitja nit em desperta la remor de l'aigua i obro la finestra, Jesús, Maria i Josep, quin horror! A la claror sinistra dels llampecs, es veia una mar roja, arremolinada i bramolenca, que des de les parets de casa, sota mateix de la finestra on guaitava arribava des de Ferran fins a les hortes d'Altafulla. Els xics, com que la joventut té la son tant forta, van trigar molt a despertar-se. I quan me diuen: Pare: què hi ha? Res, fills meus, la gaianada que se'ns emporta el pa de tot l'any [...].¹

4. ALLÒ QUE L'AIGUA S'ENDUGUÉ...

Amb els primers raigs de sol del dia 18 els rierencs van observar la magnitud de la tragèdia. Sembla que no hi va haver cap víctima mortal però les destrosses van ser enormes.

A les hortes i camps de la vora del riu no hi quedava res viu, només hi havia multitud d'arbres tombats i tones de fang i pedres que havien estat desplaçades per la riuada. D'arbres arrancats n'hi havia molts, sobretot els avellaners que s'havien plantat al poble feia pocs anys en grans quantitats en substitució de l'històric cànem. Els propietaris van haver de fitar una altra vegada les seves terres perquè les referències s'havien extraviat.

□ Imatge de les destrosses de la gaianada a l'alçada de la Torreta. Foto cedida: Família Terrafeta.

¹Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona. *La Veu de Tarragona*, 27.10.1931.

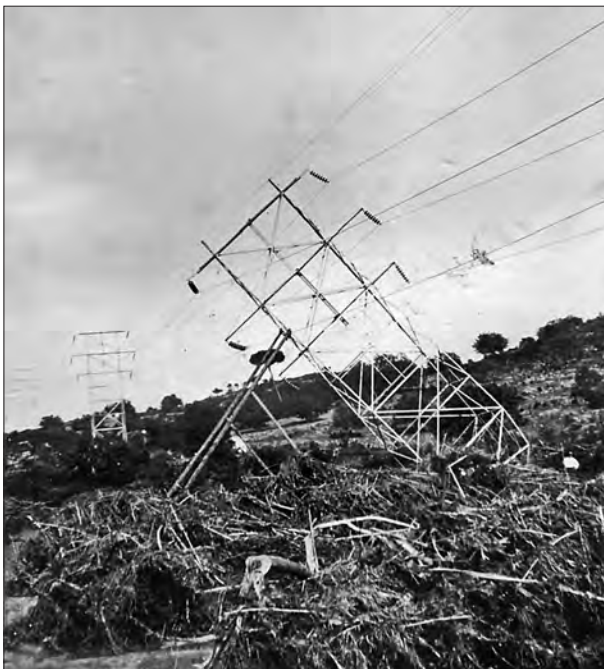
Totes les rescloses i minetes del riu Gaià que duïen l'aigua a través dels recs van desaparèixer. Part de la sèquia comunal que venia d'Ardenya va ser colgada de fang i pedres. Les rescloses van haver de fer-se de nou i algunes parts de la sèquia també.

El restabliment de l'aigua canalitzada era important per a la vida dels rierencs per tal de tornar a la normalitat. Rentar, regar, fer funcionar els molins era imprescindible com també fer la profilaxi de l'aigua per fer-la potable, ja que hi havia el perill de contraure malalties si no se'n feia un bon tractament.

Les comunicacions amb d'altres nuclis urbans dels termes propers a la Riera van ser esborrades, com el camí de les cases de Virgili, anorreat pel torrent, i el camí cap al poble d'Ardenya, fet malbé per la riuada. Totes les collites es van perdre, sobretot la d'avellanes, que estaven a punt de ser arreplegades. La situació de molts pagesos era desesperant. Alguns ho havien perdut tot i no els va quedar altre remei que marxar del poble.

Molts d'altres van haver de vendre terres, les de secà, per poder arribar a final d'any o bé per tal de pagar les feines de desenrunament de les terres de regadiu que havien quedat malmeses per les inundacions.

Durant aquells primers dies la Riera va quedar incomunicada amb la costa. El pont de la carretera que creuava el riu Gaià sota els peus del *Castellot* l'havia pres l'aigua. Només va deixar-hi intactes part dels fonaments. Tots els pals del telègraf que anaven cap al poble van ser arrancats per la força de l'aigua, igualment com les torres d'electricitat que foren tombades com si res.

□ Imatge de les torres de "la Canadiense" mig tombades. Foto cedida: Família Terrafeta.

La premsa de l'època va prendre nota de la catàstrofe i ho va reflectir en les seves planes. El *Diario de Tarragona* va publicar unes quantes notícies sobre els efectes de la riuada del Gaià i d'altres vingudes d'aigua, com la del Francolí i de diferents torrentades que hi va haver per tota la costa del Camp de Tarragona, llocs on hi desembocaven barrancs i torrents. Les vies de comunicació més importants afectades foren la carretera de Barcelona (actual N-340) i la línia del ferrocarril que anava de Sant Vicenç fins a Tarragona pel litoral. El *Diario de Tarragona*, un dia després de la gaianada, deia així:

El copioso aguacero que cayó anteanoche en esta ciudad y que causó grandes desperfectos en el firme de nuestras calles por la gran cantidad de agua que discurría por las mismas, alcanzó mayor importancia en el resto de la provincia, ya que el río Francolí tuvo tan fuerte avenida que se desbordó, inundando las huertas lindantes con el mismo. Los daños causados por el temporal en los campos son de gran consideración. A causa del temporal de lluvias des de las primeras horas del día de ayer quedó interceptada la línea férrea de Tarragona a Barcelona entre las estaciones de Tarragona y Altafulla, habiendo arrancado la violencia de las aguas, principalmente las del río Gayá, que se desbordó, el balastro, traviesas y carriles, arrastrando a estos por los campos, del lado del mar, habiéndose separado de la caja de la vía hasta 40 metros. También en el kilómetro 16, entre las estaciones de Torredembarra y San Vicente, ha quedado la via interceptada en unos 50 metros por haberse llevado el agua el balastro.

Los desperfectos causados en el kilómetro 16 tardarán en repararse un par de días, y los ocurridos entre Tarragona y Altafulla son de mayor importancia y, por lo tanto tardaran bastantes días en ser reparados [...].²

Veient la dimensió de la catàstrofe, altres diaris de la província feren el mateix i publicaren la notícia dels desastres de les tempestes amb grans titulars. La crònica que en féu la publicació *Tarragona* del dia 20 d'agost és força interessant perquè inclou un testimoni ocular: un reporter que es va passejar per l'escenari dels fets amb el propietari Antonio Musofas, el qual tenia terres distribuïdes per tota la plana del Gaià (Tamarit, Altafulla, la Riera i Vespella). Els desperfectes causats a les seves propietats ascendien a 10.000 duros. El reporter afirma que el gran aiguat del 17 i 18 d'agost va superar amb intensitat i destrucció l'últim que recordaven els habitants més vells de la zona: l'aiguat i gaianada de Santa Tecla de 1874. La notícia l'encapçalava un titular sensacionalista: "Las Inundaciones. Cuadro desolador." Vegem-ho:

Desde el citado punto [el tomb del Mariné de l'N-340, a prop de l'actual rotonda de la Móra] empiezan a notarse los efectos de la formidable inundación [...] Desde este punto, la carretera [N-340 a Barcelona] aparece destruída, desecha. Peor que un

² Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona. *Diario de Tarragona*, 19.8.1921.

□ Imatge dels avellaners arrancats per la gaianada a l'alçada de la partida de Mas de Benet (1921).
Foto cedida: Família Terrafeta.

barranco, se halla vaciada, rellena de barro y piedras sin vestigios de camino transitable. A derecha e izquierda, [plana de Ferran] llanuras inundadas, lodazales, campos cubiertos de avellanos conservando su codiciado fruto, que la corriente arrancó de cuajo y dejó tumbados, semejando tumbas de un cementerio fantástico.

Huertos y viñedos que parecían vergeles están cubiertos de lodo o piedras, habiendo desaparecido árboles y viñas en una zona ancha de dos kilómetros a ambos lados del río Gayá y desde el Pont de Armentera al mar. Comprende, pues, una faja de terreno de unos cuatro kilómetros de anchura aproximada.

A medida que avanzábamos, aumentaba la trágica visión del desastre. La casa del peón caminero fue invadida, alcanzando las aguas los dos metros de altura, según señal que en la fachada dejó el fango. Varias viviendas de labradores presentan idéntico aspecto. La línea férrea fué descalzada [a l'alçada de Tamarit] y juntos rieles y traviesas, todavía unidos, retorcida y arrastrada hacia el mar, a doce, quince y veinte metros de distancia.

Los términos de Tamarit y Altafulla aparecen desolados; casas de payeses destruidas hasta los cimientos; árboles y más árboles, de todas las clases y dimensiones incluso pinos y plátanos, arrancados y tumbados por todas partes; terrenos convertidos en lagos de lodo o en pedregales. [...]

Dejamos lo que fue la carretera de Barcelona y tomamos la de La Riera. A pocos momentos vimos derribada una torre de La Canadiense [torre de l'empresa elèctrica]; unos pasos más y tropezamos con un trozo de los estribos del puente

del citado pueblo, bloques enormes de cinco toneladas de peso que la riada había arrastrado unos 200 metros . Del puente no queda casi nada.

El cuadro que hemos descrito se prolonga río arriba, hasta su nacimiento. En Vespella, Catllar, Vilarodona, Santas Creus, Pont de Armentera, etc., etc., se ven los mismos efectos del temporal. [...]

Son incontables los postes de telégrafo y teléfono derribados. Para reponer las fincas el estado en que se encontraban, serán necesarios en opinión de personas entendidas, diez o más años, y gastos enormes que significan la ruina de muchas familias. Para reponer la línea férrea serán de menester numerosas brigadas de obreros y muchos días, lo mismo para hacer viable la carretera.

Los prejuicios son incalculables, pues lo ocurrido no representa sencillamente la pérdida de una cosecha, si no las de seis o siete años y sumas inmensas para quitar el lecho de barro y piedras y reaplanar las huertas, las viñas y los avellanos; mejor dicho, aquellos que fueron fértiles campos, no volveremos a verlos nunca más tal como eran. Hondamente apenados regresamos a la ciudad y con la impresión viva y fresca de lo que vimos, redactamos estas ligeras notas, para llenar nuestro deber, en esta ocasión penoso, de informar al público [...].³

□ Imatge dels avellaners, fang i pedres dipositats sota la muntanya del *Castellot* (1921). Foto cedida: *Família Terrafeta*.

³ Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona. *Tarragona*, 20.8.1921.

D'aquesta crònica en cal qüestionar-se l'amplitud que va assolir la gaianada. L'autor diu que feia uns quatre quilòmetres quan ho contemplava des de l'alçada de la carretera de Barcelona, que és la visió que ens descriu. Però això s'ha de matisar.

Sabem que la gaianada va arribar per un costat fins quasi a les terres del *Mas de Marqués* (a prop de l'actual urbanització de la Móra) i per l'altre costat, fins a les *hortes del prat* d'Altafulla, quasi a tocar de les cases del poble i va inundar l'estació del ferrocarril. Per tant, aquesta distància, que no deixa de ser espectacular, si ens la imaginem plena d'aigua, no és de quatre quilòmetres, sinó menor. Almenys de quasi un quilòmetre i mig, que ja és dir.

Existeix un càlcul aproximat de la quantitat d'aigua que devia baixar a l'ample a l'alçada de la Riera que era de 1.100 m³ per segon. És a dir, que passat a metres són 1.100.000 litres per segon, una autèntica bestiesa.⁴

En Joan Vives "Cecilio" d'Altafulla recorda que havia sentit dir als més grans del poble que el pont del riu Gaià de la nacional 340 va resistir l'impacte de l'aigua perquè era més alt i ample que no pas el de la Riera. És en aquest pont de la nacional on s'hi van refugiar persones que fugien de les cases inundades. Es van quedar a sobre del pont i es van salvar.

Una altra referència dels efectes de la gaianada la trobem en l'anterior reportatge quan el periodista descriu una de les propietats d'Antonio Musofas que estava situada al costat del riu, prop d'Ardenya. El *Molí de Fortuny*, també anomenat el *Molí dels Tres Termes* —la Riera, Vespella, el Catllar—, va patir la força de l'aigua del riu, que gairebé va destruir la meitat de l'edifici. Es va endur riu avall dotze bocois plens de vi i molts estris de la casa. També va arrancar bigues de fusta gruixudes i les moles de pedra, així com tots els arbres de la finca, cirerers, oliveres, avellaners i vinyes.

El mateix dia que sortia la crònica dels desastres al diari *Tarragona*, el *Diario de Tarragona* recollia les impressions i declaracions dels polítics del moment. A sota del titular "Las tormentas del miércoles" hi havia les declaracions de les autoritats de Tarragona com eren el President de la Diputació i del Governador Civil. Tots dos es van posar en contacte amb els polítics de Barcelona i Madrid, així com amb el president de la Mancomunitat de Catalunya i el Ministre de Governació per tal d'iniciar la tasca de reconstrucció de les zones afectades.

5. LES PRIMERES REACCIONS

Després de la gran gaianada calia fer balanç i engegar estratègies per tornar a la normalitat. La corporació municipal va reunir-se en sessió ordinària el 20 d'agost. L'alcalde va informar que s'havia posat en contacte amb el President de la Diputació i el Governador Civil de la Província per tal que prenguessin les mesures que calgués per socórrer el poble. També es va acordar que es faria tot el necessari per ajudar els veïns més perjudicats i que es posaria en

⁴Ramon FOLCH; GUILLÉN GARCIA (1976). *Natura, ús o abús? El llibre blanc de la gestió de la natura als Països Catalans*. ICHN. Estudi del cabal aproximat registrat a la Riera durant la gaianada de 1921.

- ☐ Fotografia de l'alcalde Agustí Salvat Barriach.
Foto cedida per Agustí Salvat Garcia.

coneixement dels diputats de les corts de Madrid, senadors i diputats la situació de ruïna en què es trobava tot el poble. Seguidament es va demanar que s'iniciés una subscripció popular per a tots els damnificats de la gaianada.

Sis dies després de la riuada, l'alcalde, Agustí Salvat, va enviar una carta circular a molts ajuntaments i particulars, càrrecs i institucions on s'explicava la situació i la necessitat d'ajuda econòmica urgent per poder reparar el que s'havia malmès. Per això es va fer un balanç general quantificant les pèrdues en quilos i diners perquè es veiés la magnitud del desastre. El testimoni que donava l'alcalde en nom del poble era preocupant.

Molt Senyor meu:

Amb verdader pesar i davant la consternació que regna en aquest poble, poso en coneixement de vostè que la nit del 17 i matinada del 18 del mes actual, descarrega una forta tempestat d'aigua en tal quantitat, que 'l riu Gayà es desbordà de tal manera, que'l aigua arribà a les parets de les cases.

Els perjudicis materials causats a la propietat rústica son uns 5.000 avellaners desapareguts, uns 5.000 enterrats i trossegats (tots am cullita plena calculant-se mes de 2.000 sacs); i tota la cullita de fasols o sigan uns 30.500 quilos, tot el cànem o

sigan uns 2.000 quilos; infinitat d'arbres fruiters i ceps am tota la cullita i 'l demés com tomaques, etc, etc.

Els danys causats es calculan en mes de dos millons de pessetes, sens contar que per tenir avallaners am iguals condicions, se necessiten mes de deu anys.

Com siga que'ls perjudicats son en la seva totalitat arrendataris que viuen sol-sament del producte de les finques, avui arrassades, i han quedat quasi sumits en la major misèria i sens poder satisfer no ja l'import dels arrendaments, sino les mes apremiants necessitats, ha determinat aquesta alcaldia obeint dictats del poble de obrir una subscripció a favor de les families perjudicades i pregar a vosté la iniciu en aquesta localitat, esperant que'm donará compte del seu resultat.

El saluda i queda a les seves ordres atent s.s.q.l.e.l.m

Agustí Salvat

La Riera 24 de agost de 1921 [...].⁵

Ja el 26 d'agost trobem l'alcalde i altres representants dels pobles afectats assistint a una reunió dels damnificats pels aiguats a Tarragona. En aquesta assemblea també hi eren presents el president de la Diputació, Anselm Guasch, i els diputats a corts.

A grans trets, la reunió va servir per fer un front comú per tal de pressionar al govern de Madrid demanant al ministre de Foment que fes una visita de les zones afectades. També es va acordar de demanar un avançament de 55.000 pessetes que ja havia reclamat l'enginyer en cap d'Obres Públiques per restablir les vies de comunicació i les carreteres que pertanyien a l'estat. Per reconstruir els ponts i altres elements viaris es va pressupostar la quantitat de 400.000 pessetes.

També es va acordar que la Mancomunitat fes el mateix que el ministeri arreglant camins rurals, ponts i sèquies municipals, ja que els ajuntaments no se'n podien fer càrrec. Per això la Diputació demanava la presència d'un tècnic per avaluar els costos dels desperfectes.

Es va aprovar per majoria de proposar un projecte de llei perquè l'Estat condonés per uns quants anys la llei de la contribució i d'anticipar les indemnitzacions als particulars afectats. Sense aquests incentius seria impossible de posar en marxa l'agricultura de tota la comarca.

El projecte de llei s'havia de presentar amb altres dos projectes més: el de construcció de preses per tal d'evitar les crescudes dels rius Gaià i Francolí. De fet les preses no van anar a més, es van quedar en "projectes".

Per altra banda, vistes les demandes de subscripció i d'ajuda que havien sorgit dels diferents ajuntaments, la Diputació va acordar d'encapçalar una subscripció a nivell provincial per tal de recaptar fons per a les zones afectades donant 25.000 pessetes.

⁵ AHMR. Carta de l'alcalde Agustí Salvat. La Riera, 1921. Lligall de documents referents a la gaianada.

□ El nou pont del Gaià ja acabat a finals dels anys vint amb paletes i traginers. Foto cedida: Família Ardenú.

Finalment, les obres de reconstrucció a la Riera es van declarar com a prioritàries, juntament amb les de Vila-rodon, ambdós pobles situats als extrems del que va ser el recorregut de la gaianada. Aquestes obres serien dirigides per l'enginyer Cabestany.

Paral·lelament a aquesta iniciativa, s'havia iniciat dies abans la subscripció popular encapçalada per l'alcalde rierenc colpit per la magnitud dels desastres. L'èxit de les dues subscripcions va ser diferent.

6. LA SUBSCRIPCIÓ POPULAR DE L'ALCALDE

La subscripció va començar a finals d'agost. Durant quatre mesos es van anar enviant cartes a diferents llocs tant de Catalunya com d'Espanya posant en coneixement de causa el mal tràngol que passava el poble. De la carta se'n van fer 300 còpies.

Dies després, el 27 d'agost l'alcalde i els set regidors van tractar de les raons i baralles que havien sorgit entre els regants i moliners dels quatre molins del terme de la Riera. Per culpa de la gaianada, les sèquies i les rescloses s'havien fet malbé i el poble havia quedat sense subministrament d'aigua. Els moliners deien que si s'havien d'arreglar les infraestructures ho havia de fer tothom, però els regants es negaven a col·laborar perquè deien que les sèquies i rescloses eren propietat dels molins.

Al final l'ajuntament va donar la raó als regants i es va aprovar per unanimitat que els corresponia als moliners d'arreglar les infraestructures hidràuliques ja que pertanyien als molins des de temps immemorials.

La subscripció iniciada a l'agost va finalitzar el 16 de desembre amb un total de 436 pessetes arreplegades en diferents donatius. Alguns ajuntaments no van poder contribuir-hi per que ells també es trobaven perjudicats per les riuades. El president de la Lliga Regionalista de Tarragona va enviar dos exemplars de *La Veu de Tarragona* on s'hi explicava la catàstrofe ocasionada pels aiguats i posava a disposició de l'alcalde columnes del periòdic de la Lliga.

Van rebre la carta els representants provincials com el diputat a corts per Tarragona, Reus i Falset, el president de la Diputació i el governador civil de Tarragona. Els polítics com el ministre de Governació, el ministre de Treball, el Senat de Madrid també van rebre la carta i només el ministre de Governació va respondre amb les següents paraules:

De momento no puedo hacer nada para ayudar a los pueblos damnificados por que se suprimió el fondo de calamidades que figuraban en el presupuesto de este ministerio y no se dispone la cantidad alguna a estas desgracias. Tendré en cuenta, sin embargo, sus deseos por si más adelante se concediera un crédito con destino a las atenciones de dicha clase [...].⁶

Capellans i militars també la van rebre, a títol personal. Diferents bisbats de la península van ajudar, però no tots, un d'ells hi va enviar la benedicció del bisbe i res més. Algunes empreses, com l'empresa de Barrau i Cia. de Valls, s'excusaren perquè ells també es trobaven afectats per les pluges. El director de l'empresa va comentar-li a l'alcalde que seria més efectiu de dirigir la subscripció a la Cambra de Comerç de Valls, ja que el Banc d'Espanya a Reus s'havia negat a obrir-la.

Els que sí van respondre econòmicament a la crida de l'alcalde varen ser:

1. El Bisbat de Tortosa, que va fer el donatiu de 50 pessetes.
2. Mn. Enric Rosanes, de Sarral, que va donar 100 pessetes.
3. El coronel del regiment d'Infanteria *Luchana n. 28* va fer el donatiu de 50 pessetes.
4. Vicente Tormo Pelegrín, cap de l'estació de La Riera - La Nou, 25 pessetes.
5. El Bisbat de Tarassona va fer el donatiu de 10 pessetes.
6. El Bisbat d'Alcalá va fer el donatiu de 25 pessetes.
7. L'Ajuntament de la Riba va donar 50 pessetes.
8. L'Ajuntament de Vilaplana va fer el donatiu de 26 pessetes.
9. L'Arquebisbat de Tarragona va fer el donatiu de 100 pessetes.⁷

⁶ AHMR. Cartes rebudes per l'ajuntament. La Riera, 1921. Lligall de documents referents a la gaianada.

⁷ AHMR. Cartes rebudes per l'ajuntament. La Riera, 1921. Lligall de documents referents a la gaianada.

Des de l'ajuntament de la Riera es van enviar 37 cartes de les quals només 9 van ser contestades amb donatius, 10 van ser respostes amb excusa i altres van mirar de col·laborar-hi oferint els seus serveis més endavant o obrint una subscripció a la seva zona. Altres ni respongueren. Cal pensar, doncs, que la lloable iniciativa de l'alcalde Agustí Salvat de fer una subscripció va ser un fracàs, de moment, veient els diners que es necessitaven i el total que s'havia arreplegat fins aleshores. A tall d'exemple, només cal dir que les tres-centes còpies, cartes i segells de les circulars ja costaven 113 pessetes.

L'endemà es va reunir en sessió plenària a l'ajuntament la Junta creada per tal de gestionar la catàstrofe provocada per la Gaianada. L'alcalde presidia la sessió amb els set regidors de la corporació municipal que eren Josep Batet Dalmau, Joan Figueras Borràs, Josep Marqués Vallvé, Pere Espina Vives, Ramon Ferran Segalà, Josep Magrinyà Anglés i Joan Sumoy Anglés. També hi van assistir Josep Salvat Fortuny, que era l'alcalde del barri d'Ardenya, el jutge de pau, Josep Casas Galofré, i el rector Mn. Jaume Figueras Navarro. Tot va quedar anotat de la mà del secretari Josep Cartanyà en el diari de sessions.

Al damunt de la taula hi havia els diners que l'alcalde va posar a disposició de la Junta, argumentant que era una quantitat insignificant vistos els prejudicis que havia causat la riuada. Tot seguit es va procedir a la distribució dels diners, no sense una prèvia discussió entre els regidors. Al final es va decidir de repartir-lo entre els més necessitats de la forma següent:

A Teresa Suñé Sordé, vídua amb tres fills, la quantitat de 150 pessetes.

A Josep Batet Riera, malalt de gravetat, la quantitat de 112 pessetes.

A Rosa Mercadé Plana, pobra de solemnitat, la quantitat de 25 pessetes.

A Antoni Navarro Ballesté, pobre i malalt, la quantitat de 25 pessetes.

A Josep Espina Monné, pobre de solemnitat, la quantitat de 10 pessetes.

Despeses dels impresos, sobres i segells del correu de la circular: 113 pessetes [...].⁸

En canvi la subscripció encapçalada per la Diputació va obtenir bons resultats passats uns mesos. En diferents llocs de la província, com Tarragona i Reus, i també de fora com Barcelona, s'arreplegaren bastants donatius en diferents subscripcions que s'obren a les ciutats per tal d'ajudar les zones afectades. Els pobles també hi contribuïren però en menys quantitat. Destaquen els donatius de Tarragona, Barcelona i Reus que donaren 5.000, 1.000 i 2.000 pessetes respectivament.

A final d'any l'ajuntament va rebre una partida de diners de la Diputació per tal d'arranjar els camins del terme afectats per la gaianada. Es van rebre 1.757 pessetes de les quals 1.427

⁸ AHMR. Sessió extraordinària de la Junta. La Riera, 17.12.1921. Lligall de documents referents a la gaianada.

van anar pels camins i 330 pessetes per arreglar la paret del cementiri del poble, situat al darrera de l'església i afectat per les aigües del torrent la nit de la gaianada.

De la mateixa manera que l'ajuntament anava rebent subvencions i donatius també anava firmant moratòries de pagament de diversos crèdits que s'estaven pagant d'anys abans. Era més urgent destinar esforços i diners per restablir la normalitat al poble.

7. LA VIDA CONTINUA...

Malgrat la gran destrucció que va causar la gaianada, els anys posteriors a la fatídica data van ser anys de pacient reconstrucció, depenent sempre de la disponibilitat econòmica del moment.

La normalitat no va començar a fer-se una mica visible fins que el poble no va tenir netes les sèquies i recs. L'aigua corrent es necessitava per poder fer les feines de casa, rentar la roba, netejar... i regar les hortes. Abans de plantar-hi res el jutge de pau, regants i moliners van haver de posar-se d'acord i fitar novament les parcel·les. Una feina gens fàcil ja que va produir moltes raons entre els regants perquè aprofitaven l'ocasió per enganyar el veí, prendre-li la terra i guanyar-ne més de la que tenien abans de la gaianada.

Avui dia, si ens hi fixem, moltes terres amb avellaners i altres arbres de fruit estan quasi dins de la mateixa llera del riu. Això ens fa pensar que molts no recorden els desastres de l'any 1921. El fet de guanyar terres al riu ha estat sempre una constant, tot i així, l'actual embassament del Catllar evitaria una vinguda d'aigües com aquella. Per aquest motiu de confiança, a partir de l'any 1975 els pagesos decidiren de cultivar terres que pertanyien al riu.

□ Pagesos fent la collita de les avellaneres a finals dels anys vint. Foto cedida per Agustí Salvat Garcia.

□ Grafiti que recorda fins on va arribar l'aigua a l'any 1921 a Mas de Sendrós. Foto: Joan Carles Blanch.

Els conreus de la vora del riu van anar canviant amb l'entrada al segle xx. Entre els anys 1905 i 1910 s'introduí massivament el cultiu de l'avellaner a l'horta rierenca, fet que ja va suposar un cop dur al conreu del cànem, del lli i del cereal. La nit de la gaianada del 21 es pot considerar com l'acta de defunció del cànem a la Riera, que havia tingut una importància cabdal en l'expansió de la indústria a domicili, és a dir, els teixidors, i de retruc pel creixement del poble al segle XVIII. No hem d'oblidar que la Riera, durant el set-cents i el vuit-cents, va ser el poble on hi havia més teixidors i aprenents de tot el Baix Gaià.

És ben cert que la gaianada del 21, a part d'endur-se arbres i collites també va fer desaparèixer un estil de vida propi del segle XIX. Va desaparèixer progressivament un model de treball, els costums d'abans. A partir d'aquest any el poble va entrar directament a l'època de la industrialització. Podem dir que el segle XX comença a la Riera el 1921, per molts motius: el canvi dels conreus històrics (cànem) pels moderns (avellaners), la reconstrucció del pont nou del Gaià (1926), l'inici de la tecnificació del camp, l'expansió d'una indústria tèxtil dins del poble que és hereva de la tradició tèxtil dels segles passats (Industrial Sedó), l'electrificació del poble i l'enllumenat públic (1927), la construcció d'un pou nou i el tractament de l'aigua per al consum humà, la construcció de quatre fonts públiques (1928), el projecte de remodelació

de la plaça Major (1926), el projecte d'instal·lació de línies telefòniques (1928) i el projecte de les escoles noves (1933).

Tota aquesta sèrie de projectes, d'avenços tècnics i d'efervescència social i política faran que la vida al poble millori, es diversifiqui. Aquests quinze anys que van des de la guaijada fins a l'esclat de la guerra (1921-1936) deixaran una petjada profunda en la història contemporània del poble de la Riera de Gaià.